

Sygn. akt III AUa 88/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 września 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący sędzia (del.) Danuta Dadej-Więsyk (spr.)	
Protokolant: starszy sekretarz sądowy Krzysztof Wiater	

po rozpoznaniu w dniu 2 września 2021 r. w Lublinie

sprawy M. D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.

o rekompensatę z tytułu pracy w szczególnych warunkach

na skutek apelacji M. D.

od wyroku Sądu Okręgowego w Radomiu

z dnia 22 grudnia 2020 r. sygn. akt VI U 467/20

oddala apelację.

Danuta Dadej-Więsyk

III AUa 88/21

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 lutego 2020 roku, nr (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. odmówił M. D. przyznania prawa do rekompensaty.

Wyrokiem z dnia 22 grudnia 2020 roku Sąd Okręgowy w Radomiu oddalił odwołanie M. D. od decyzji z dnia 20 lutego 2020 roku.

Swoje rozstrzygnięcie Sad Okręgowy oparł na następujących ustaleniach i rozważaniach prawnych:

M. D. urodzony (...), w dniu 07 stycznia 2020 roku złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddziale w R. wniosek o przyznanie prawa do emerytury z rekompensatą (wniosek – k. 1-4 akt ZUS (...)).

Decyzją z dnia 20 lutego 2020 roku, nr (...) organ rentowy przyznał M. D. emeryturę od (...), tj. od osiągnięcia wieku emerytalnego. Wysokość emerytury została obliczona zgodnie z zasadami określonymi w art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i wyniosła 3.333,89 zł brutto miesięcznie. Jednocześnie organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych, ponieważ wnioskodawca nie udowodnił 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Odmówiono uznania okresów zatrudnienia w warunkach szczególnych od 25 stycznia 1988 roku do 30 listopada 1989 roku, ponieważ wnioskodawca nie przedłożył świadectwa wykonywania pracy w warunkach szczególnych na ten okres, a w świadectwach pracy z dnia 12 grudnia 1996 roku i 25 listopada 1996 roku nie powołano charakteru pracy i nie określono go zgodnie z wykazem, działem i pozycją Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 07 lutego 1983 roku oraz nie powołano zarządzenia resortowego pod które podlegał zakład pracy. Odmówiono również uwzględnienia okresu od 04 lipca 1973 roku do 20 stycznia 1996 roku na podstawie świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach, ponieważ nie podano dokładnych dat zatrudnienia w warunkach szczególnych, charakter zatrudnienia nie został określony według wykazu, działu i pozycji w/w Rozporządzenia, ponadto brak jest informacji czy była to stała praca w warunkach, w których nie są zachowane higieniczne normy pracy, brak jest również daty wystawienia świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach (decyzja – k. 8 akt ZUS (...)).

Sąd Okręgowy wskazał, że M. D. w dniu 04 lipca 1973 roku został zatrudniony w Przedsiębiorstwie (...) w W. (następnie Przedsiębiorstwo (...) S.A. w R. Oddział w W.) w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku ślusarza-spawacza w Wydziale Konstrukcyjnym. Przedsiębiorstwo zajmowało się produkcją konstrukcji stalowych i elementów wyrobów gotowych do cementowni oraz zakładów wapienniczych i gipsowych. Z dniem 01 czerwca 1975 roku wnioskodawcy powierzono obowiązki ślusarza na Wydziale Remontów. Jeździł wówczas do cementowni i zajmował się naprawą pieców, transporterów. W dniu 17 października 1973 roku nabył uprawnienia spawalnicze w zakresie spawania gazowego i elektrycznego. Od dnia 20 lutego 1976 roku pracował jako ślusarz na Wydziale Mechanicznym, a następnie z dniem 24 października 1976 roku został zwolniony z pracy celem odbycia zasadniczej służby wojskowej – odbywał ją od (...) do (...). Ponownie został zatrudniony z dniem 01 lutego 1978 roku na stanowisku ślusarza-spawacza na Wydziale Konstrukcyjnym. Wydział Konstrukcyjny znajdował się w W., wykonywano na nim prace ślusarsko-spawalnicze, przygotowywano konstrukcje wykorzystywane do remontów (m.in. konstrukcje metalowe hal), spawane były też kubła i transportery, które montowane były następnie w cementowniach. Od dnia 15 czerwca 1978 roku wnioskodawcy powierzono obowiązki brygadzysty na Wydziale Konstrukcyjnym. Z dniem 01 sierpnia 1982 roku ponownie powierzono mu stanowisko ślusarza-spawacza na Wydziale Konstrukcji Spawanych.

W okresie od 25 stycznia 1988 roku do 30 listopada 1989 roku M. D. zatrudniony był na budowie eksportowej w NRD jako ślusarz-spawacz. W okresie od 01 grudnia 1989 roku do 25 stycznia 1990 roku korzystał z bezpłatnego urlopu dewizowego. Ponownie został zatrudniony w Przedsiębiorstwie macierzystym z dniem 29 stycznia 1990 roku na stanowisku ślusarza-spawacza w Wydziale Konstrukcyjnym. Pracę tą wykonywał do dnia 20 stycznia 1996 roku (przyjęcie do pracy, angaże stanowiskowe i zmieniające warunki pracy i płacy, kserokopia książeczki spawacza, karty obiegowe zmiany, umowy o pracę w aktach osobowych – k. 25, świadectwo pracy – k. 6 akt ZUS (...), świadectwo wykonywania prac w warunkach szczególnych – k. 7 akt ZUS (...), pisemne wyjaśnienia wnioskodawcy – k. 26-27, zeznania wnioskodawcy – k. 31-31v.). Następnie Sąd I instancji podkreślił, iż wyrokiem z dnia 12 maja 2016 roku w sprawie VI U 220/15 Sąd Okręgowy w Radomiu oddalił odwołanie M. D. od decyzji ZUS z dnia 16 stycznia 2015 roku odmawiającej wnioskodawcy przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrokiem z dnia 25 stycznia 2017 roku w sprawie III AUa 739/16 oddalił apelację wnioskodawcy od w/w wyroku Sądu Okręgowego w Radomiu (wyroki – k. 51, 101 akt sprawy VI U 220/15 SO w Radomiu).

W świetle powyższych ustaleń Sąd Okręgowy uznał, iż odwołanie wnioskodawcy nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy jako podstawę rozstrzygnięcia wskazał przepis art. 21 ust. 1 w zw. z art. 2 pkt 5 i art. 23 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o emeryturach pomostowych (Dz.U.2018.1924) Wskazał, że przesłankami uprawniającymi do rekompensaty są:

1. utrata przez ubezpieczonego możliwości przejścia na emeryturę we wcześniejszym wieku emerytalnym w związku z wygaśnięciem po dniu 31 grudnia 2008 roku
- w stosunku do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 roku, a przed dniem 01 stycznia 1969 roku - podstawy prawnej przewidującej takie uprawnienie;
2. niespełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających go do emerytury pomostowej na zasadach wynikających z przepisów o emeryturach pomostowych;
3. legitymowanie się przez ubezpieczonego co najmniej 15 letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z FUS;
4. nieuzyskanie przez ubezpieczonego prawa do emerytury według zasad przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS

Sąd I instancji zaznaczył, że w sprawie bezspornym jest, że M. D. osiągnął wiek emerytalny (decyzją z dnia 20 lutego 2020 roku organ ubezpieczeniowy przyznał wnioskodawcy z tego tytułu emeryturę). Spośród czterech przesłanek nabycia prawa do rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych, sporny okazał się okres tejsze pracy, albowiem w ocenie ZUS, wnioskodawca nie udowodnił wymaganego ustawą 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych.

Spór pomiędzy stronami dotyczył zatem okoliczności, czy M. D. wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 07 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze w wymiarze co najmniej 15 lat i czy staż ten osiągnął na dzień 31 grudnia 2008 roku.

Sąd meriti wskazał, że okoliczność ta badana była już przez Sąd Okręgowy w Radomiu w sprawie VI U 220/15 rozpatrując odwołanie wnioskodawcy od decyzji ZUS odmawiającej mu prawa do emerytury w warunkach szczególnych. Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrokiem z dnia 25 stycznia 2017 roku w sprawie III AUa 739/16 oddalił zaś apelację wnioskodawcy od w/w wyroku Sądu Okręgowego w Radomiu. Sąd uznał, że M. D. w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie (...) S.A. od 04 lipca 1973 roku do 20 stycznia 1996 roku, w tym od 25 stycznia 1988 roku do 30 listopada 1989 roku na budowie eksportowej w NRD (z wyłączeniem okresu urlopu bezpłatnego) nie wykonywał pracy w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że nawet, gdyby w niniejszej sprawie Sąd odmiennie uwzględnił sporny okres pracy jako wykonywanej w warunkach szczególnych to i tak nie wpłynęło by to na zmianę zaskarżonej decyzji. Zauważyć bowiem należy, że jak wynika z definicji ustawowej zawartej

w art. 2 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych - przewidziana w niej rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej. Przy czym, na podstawie art. 21 ust. 1 tej ustawy, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 15 lat. Równocześnie, stosownie do art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej. Przepisy te muszą być odczytywane łącznie i rozważając prawo do rekompensaty, nie można tracić z pola widzenia jej odszkodowawczego charakteru określonego powołaną definicją.

Z przytoczonej definicji rekompensaty jednoznacznie wynika, że ratio legis wprowadzenia tego rozwiązania było dążenie do wyrównania szkody poniesionej przez osoby legitymujące się piętnastoletnim stażem pracy w warunkach szczególnych, a niespełniające innych warunków do przyznania im emerytury z tytułu takiego zatrudnienia, czyli zarówno emerytury w trybie art. 184 ustawy emerytalnej, jak i emerytury pomostowej. Inaczej mówiąc, można przyjąć,

że fakt wykonywania przez 15 lat pracy w warunkach szczególnych (niezależnie od innych warunków ustawowych) może skutkować uzyskaniem prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym lub zastępującej ją emerytury pomostowej lub rekompensaty, gdy nie ma się prawa do żadnego z tych świadczeń ze względu na zapisy ustawowe. Z definicji rekompensaty wynika bowiem, że jest ona kierowana do tych ubezpieczonych, którzy wskutek wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych - zawężającej krąg uprawnionych do tego świadczenia w stosunku do zakresu podmiotowego poprzedniej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze - i następnie braku możliwości skutecznego ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym, przy wykazaniu spełnienia warunku wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze zawartej w art. 32 i 46 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U.2018.1270) - wobec wygaszania powyższego świadczenia - utracili możliwość ubiegania się o emeryturę z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, jak i dodatkowo nie nabędą uprawnień do emerytury pomostowej.

Sąd Okręgowy wskazał, że ustawodawca, ustanawiając prawo do rekompensaty, wprost wprowadził wynikającą z art. 21 ust. 2 ustawy przesłankę negatywną, jaką jest nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W tym kontekście należało zatem stwierdzić, że o nabyciu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego stanowi art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej, przewidujący powstanie prawa do świadczeń z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Nabycie prawa do świadczeń, w tym do emerytury, należy zaś wiązać ze spełnieniem ustawowych warunków nabycia tego prawa i równocześnie nie można nabycia prawa utożsamiać z przyznaniem i wypłatą świadczenia, którą to kwestię reguluje art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, nakazujący wypłacanie świadczenia od dnia powstania prawa, nie wcześniej jednak, niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

Sąd Okręgowy podkreślił, że rekompensata nie przysługuje zatem każdemu ubezpieczonemu, który nabył prawo do emerytury w wieku obniżonym niezależnie od realizacji takiego uprawnienia. Teza ta ma zaś swoją wagę dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

W myśl art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

- 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz
- 2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27.

Zgodnie natomiast z ust. 2 przytoczonego wyżej artykułu emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa. Sąd I instancji zaznaczył, iż zebrany w sprawie materiał dowodowy pozwolił ustalić, że wnioskodawca na dzień 01 stycznia 1999 roku posiadał ponad 25-letni (25 lat, 7 miesięcy i 24 dni – decyzja w aktach ZUS (...) bez numeracji kart) okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Wskazał, że Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 maja 2018 roku, III UK 88/17, OSNP2019/2/23 stwierdził, iż zgodnie z ustawową definicją zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej. Gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury

w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub

w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie wyżej określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia art. 2 pkt 5 dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych

(celowościowych). Celem tego przepisu - jak podnosi Sąd Najwyższy - jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi on dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy on natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia. Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że również regulacja art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych potwierdza taki sposób rozumienia omawianej rekompensaty. O ile bowiem w ust. 1 przewiduje on pozytywną przesłankę nabycia prawa do rekompensaty, którą stanowi legitymowanie się co najmniej piętnastoletnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które przy spełnieniu pozostałych warunków dawałoby przecież podstawę do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym według dotychczas obowiązujących przepisów, o tyle w ust. 2 wymienia także przesłankę negatywną, stanowiąc, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej. Łączne odczytanie art. 2 pkt 5 oraz art. 21 ust. 2 ustawy jednoznacznie wskazuje więc, że w drugim z wymienionych przepisów nie chodzi o nabycie prawa do jakiegokolwiek emerytury, ale do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na jednej z podstaw przewidzianych w ustawie emerytalno-rentowej. Niemożność wcześniejszego skorzystania z uprawnień emerytalnych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów - w ocenie Sądu Najwyższego - stanowi bowiem ową szkodę, którą rekompensata ma naprawić przez przyznanie odpowiedniego dodatku do kapitału początkowego (art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych). (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2006 r., III UK 95/06). Sąd Najwyższy podsumowując podniósł, iż rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która ex lege nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Odnosząc ten pogląd do okoliczności faktycznych sprawy, Sąd Okręgowy uznał, iż nawet jeśli skarżący faktycznie legitymowałby się wynoszącym 15 lat okresem zatrudnienia w szczególnych warunkach przypadającym przed dniem 1 stycznia 1999 roku i w okresie tym miał także ponad dwudziestopięcioletni łączny okres składkowy i nieskładkowy, to po osiągnięciu 60 lat życia, co nastąpiło w dniu 15 stycznia 2015 roku, nabyłby on prawo do emerytury na podstawie zarówno art. 184, jak i art. 184 w zw. z art. 46 ustawy emerytalnej. To powodowało zaś, że spełniłby negatywną przesłankę prawa do rekompensaty, przewidzianą w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych, a ewentualnie tylko wznowienie postępowania w sprawie VI U 220/15 mogło spowodować uwzględnienie spornego okresu jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w Radomiu z dnia 22 grudnia 2020 roku wniósł M. D. , zaskarżając wyrok w całości.

Apelujący zarzucił nie rozpoznanie istoty sprawy, wskazując, iż nie zgadza się z uznaniem , że fakt ubiegania się o wcześniejszą emeryturę pozbawił go prawa do rekompensaty. Podkreślił, iż nie pobierał emerytury, pracował jako spawacz 15 lat w szczególnych warunkach, a na te okoliczności Sąd nie przeprowadził dowodu z zeznań wskazanych świadków.

Apelujący wnosil o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sadowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na apelację pełnomocnik organu rentowego wnosil o oddalenie apelacji wnioskodawcy jako bezzasadnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja jest bezzasadna i podlega oddaleniu. Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń i wydał trafne, odpowiadające prawu rozstrzygnięcie. Sąd Apelacyjny akceptuje w całości ustalenia faktyczne jak i wywody prawne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, zatem nie zachodzi konieczność ich powtórzenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1998 r. II CKN 923/97, OSNC 1999).

Wbrew zarzutom apelacji Sąd, zgodnie z treścią art. 365 i 366 kpc jest związany ustaleniami zawartymi w sprawie wnioskodawcy w sprawie VI U 220/15, w szczególności ustaleniami prejudycjalnymi, których skutkiem było wydanie określonego wyroku lub postanowienia orzekającego co do istoty sprawy.

Prawomocność materialna orzeczenia wyraża się w nakazie przyjmowania przez sądy rozstrzygające inne sprawy, że w danej sytuacji stan prawny przedstawia się tak, jak to wynika z wcześniejszego orzeczenia sądu, przy czym dla określenia granic prawomocności materialnej orzeczenia mogą mieć znaczenie, wskazane wyżej okoliczności objęte jego uzasadnieniem (porównaj między innymi cytowany wyżej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r. II CSK 452/06).

Z treści art. 365 k.p.c., wynika, że wyrok sądu lub postanowienie orzekające co do istoty sprawy wydane w innej sprawie, jeżeli są prawomocne, wiążą nie tylko strony i sąd, który wydał wyrok ale też i inne sądy w zakresie takim, jakie rozstrzygnięcie zawarto w sentencji

Wprawdzie, jak wyżej wskazano, na podstawie art. 365 § 1 kpc moc wiążąca wyroku i postanowienia orzekającego co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym, dotyczy w zasadzie związania treścią jego sentencji a nie uzasadnienia, jednakże przy orzeczeniach oddalających powództwo lub wniosek w postępowaniu nieprocesowym, gdy z sentencji nie wynika zakres przedmiotowy rozstrzygnięcia, doniosłe i wiążące mogą być również motywy rozstrzygnięcia zawarte w uzasadnieniu orzeczenia, szczególnie ustalenia prejudycjalne sądu, prowadzące do oddalenia powództwa lub wniosku w całości lub w części (por. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 19 października 2012 r. V CSK 485/11, z dnia 13 października 2005 r. I CK 217/05, z dnia 15 lutego 2007 r. II CSK 452/06, OSNC-ZD rok 2008, nr A, poz. 20, z dnia 8 marca 2010 r. II PK 258/09, z dnia 29 września 2011 r. IV CSK 652/10). Jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 12 marca 2003 r. III CZP 97/02 (OSNC rok 2003, nr 12, poz. 160), sąd nie jest związany ustaleniami wynikającymi z uzasadnienia orzeczenia w takim zakresie, w jakim nie miały one znaczenia dla rozstrzygnięcia zawartego w wydanym wyroku.

Sądy rozpoznające nowy spór między tymi samymi stronami muszą przyjmować, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak przyjęto to w prawomocnym, wcześniejszym wyroku, a więc w ostatecznym rezultacie procesu uwzględniającym stan rzeczy na datę zamknięcia rozprawy. Taka jest treść prawomocnego orzeczenia, o którym stanowi przepis art. 365 § 1 KPC, a więc treść wyrażonej w nim indywidualnej i konkretnej normy prawnej. A zatem w kolejnym postępowaniu, w którym pojawia się ta sama kwestia, nie może być ona już ponownie badana.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy wskazać, że przed Sądem Okręgowym w Radomiu, między tymi samymi stronami na okoliczność pracy ubezpieczonego w warunkach szczególnych w tych samych okresach, które ubezpieczony wskazał w obecnym odwołaniu, toczyła się sprawa pod sygn. akt VI U 220/15. Rozstrzygnięcie niniejszej sprawy wymagało również zbadania, czy ubezpieczony spełnia przesłankę wymaganego okresu pracy w szczególnych warunkach. Z uzasadnienia wyroku w sprawie VI U 220/15 i poczynionych ustaleń wynika, że niewykazanie przez wnioskodawcę 15 lat pracy w szczególnych warunkach było podstawą oddalenia odwołania ubezpieczonego od decyzji odmawiającej prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. W niniejszym postępowaniu wnioskodawca domagał się ponownej oceny prawnej tożsamy okoliczności które stanowiły okoliczności sporne w prawomocnie zakończonej sprawie VI U 220/15. W świetle powyższych rozważań ta sama kwestia nie mogła być przedmiotem ponownego postępowania dowodowego i zarzuty apelacji, odnośnie nieprzeprowadzenia dowodu z zeznań świadków, w tym względzie są niezasadne.

Apelujący nie wykazał również naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisu art. 233 par 1 k.p.c. Skarżący nie wykazał, że przy czynieniu zaprezentowanych ustaleń Sąd pierwszej instancji przekroczył granice swobodnej oceny dowodów

zakreślone w art. 233 § 1 KPC, w szczególności nie wykazał, aby wnioski wyciągnięte przez ten Sąd ze zgromadzonego materiału dowodowego sprzeciwiały się zasadom logicznego rozumowania czy doświadczenia życiowego

Jednakże zdaniem Sądu Apelacyjnego zarzuty naruszenia opisanych przepisów, zaniechanie zasady bezpośredniości w przeprowadzeniu dowodów nie mają znaczenia dla prawidłowości rozstrzygnięcia zawartego w wyroku Sądu Okręgowego.

Bezpodstawny jest zarzut apelującego nierozpoznania istoty sprawy. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 KPC) polega na nierozpoznaniu przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. (Postanowienie

Sądu Najwyższego - Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 25 lutego 2021 r. III UZ 12/18) Przedmiotem postępowania było prawo wnioskodawcy do rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Sąd drugiej instancji przypomina, że - jak wynika z definicji ustawowej zawartej w art. 2 ust. 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2015r., poz.965 ze zm.), - przewidziana w niej rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej. Przy czym, na podstawie art. 21 ust. 1 tej ustawy, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 15 lat. Równocześnie, stosownie do art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej. Przepisy te muszą być odczytywane łącznie i rozważając prawo do rekompensaty, nie można tracić z pola widzenia jej odszkodowawczego charakteru określonego powołaną definicją.

Sąd Apelacyjny podkreśla w związku z tym, że z przytoczonej definicji rekompensaty jednoznacznie wynika, że ratio legis wprowadzenia tego rozwiązania było dążenie do wyrównania szkody poniesionej przez osoby legitymujące się piętnastoletnim stażem pracy w warunkach szczególnych, a niespełniające innych warunków do przyznania im emerytury z tytułu takiego zatrudnienia, czyli zarówno emerytury w trybie art. 184 ustawy emerytalnej, jak i emerytury pomostowej. Inaczej mówiąc, można przyjąć, że fakt wykonywania przez 15 lat pracy w warunkach szczególnych (niezależnie od innych warunków ustawowych) może skutkować uzyskaniem prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym lub zastępującej ją emerytury pomostowej lub rekompensaty, gdy nie ma się prawa do żadnego z tych świadczeń ze względu na zapisy ustawowe. Otóż bowiem z definicji rekompensaty wynika, że jest ona kierowana do tych ubezpieczonych, którzy wskutek wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych - zawężającej krąg uprawnionych do tego świadczenia w stosunku do zakresu podmiotowego poprzedniej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze - i następnie braku możliwości skutecznego ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym, przy wykazaniu spełnienia warunku wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze zawartej w art. 32 i 46 ustawy emerytalnej - wobec wygaszania powyższego świadczenia - utracili możliwość ubiegania się o emeryturę z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, jak i dodatkowo nie nabeą uprawnień do emerytury pomostowej. Sąd drugiej instancji zauważa ponadto, że ustawodawca, ustanawiając prawo do rekompensaty, wprost wprowadził wynikającą z art. 21 ust. 2 ustawy przesłankę negatywną, jaką jest nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W tym kontekście należało zatem stwierdzić, że o nabyciu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego stanowi art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej, przewidujący powstanie prawa do świadczeń z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Nabycie prawa do świadczeń, w tym do emerytury, należy zaś wiązać ze spełnieniem ustawowych warunków nabycia tego prawa i równocześnie nie można nabycia prawa utożsamiać z przyznaniem i wypłatą świadczenia, którą to kwestię reguluje art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, nakazujący wypłacanie świadczenia od dnia powstania prawa, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego uzasadniony jest więc pogląd, że rekompensata nie przysługuje każdemu ubezpieczonemu, który nabył prawo do emerytury w wieku obniżonym niezależnie od realizacji takiego uprawnienia. Teza ta ma zaś swoją wagę dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. W świetle przeprowadzonych dowodów wnioskodawca nie udowodnił 15 lat pracy w szczególnych warunkach, a tym samym prawo do rekompensaty mu nie przysługuje. Otóż, przyjmując nawet, że wnioskodawca wykazałby fakt wykonywania pracy w warunkach szczególnych przez okres ponad 15 lat w całości mieszczący się przed dniem 1 stycznia 1999 r., czego domaga się apelacja oraz dodatkowo na dzień 1 stycznia 1999 r. przy wykazaniu przez ubezpieczonego okresu składkowego i nieskładkowego w wymiarze ponad 25 lat - należałoby wskazać, iż w świetle powyższego wnioskodawca (w wieku przekraczającym 60 rok życia) mógłby skutecznie ubiegać się o emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych, przy odpowiednim zastosowaniu art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej. Tego typu konstatacja jednoznacznie wskazuje, że w stosunku do wnioskodawcy nie można by wtedy stanowczo stwierdzić, że utracił on możliwość nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Jeśli bowiem wykazałby posiadanie 15 lat pracy w warunkach szczególnych do dnia 1 stycznia 1999 r. w sytuacji spełnienia pozostałych warunków, co w przypadku wnioskodawcy miało miejsce, nabyłby prawo do wcześniejszej emerytury.

Należy zatem stwierdzić, że ubezpieczony w przypadku udowodnienia 15 lat pracy w szczególnych warunkach na dzień 1.01.1999 roku (po tej dacie wnioskodawca nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze) nie poniósł szkody przez działania ustawodawcy zmieniającego system emerytalny i stąd brak podstaw do przyznania mu rekompensaty. Na poparcie przedstawionego stanowiska przywołać należy, za Sądem Okręgowym, motywy zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r. (III UK 88/17). I tak, Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanego wyroku stwierdza, iż - co już wcześniej zostało podniesione - zgodnie z ustawową definicją zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej. Gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie wyżej określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia art. 2 pkt 5 dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych (celowościowych). Celem tego przepisu - jak słusznie podnosi Sąd Najwyższy - jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi on dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy on natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia. Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że również regulacja art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych potwierdza taki sposób rozumienia omawianej rekompensaty. O ile bowiem w ust. 1 przewiduje on pozytywną przesłankę nabycia prawa do rekompensaty, którą stanowi legitymowanie się co najmniej piętnastoletnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które przy spełnieniu pozostałych warunków dawałoby przecież podstawę do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym według dotychczas obowiązujących przepisów, o tyle w ust. 2 wymienia także przesłankę negatywną, stanowiąc, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej. Łączne odczytanie art. 2 pkt 5 oraz art. 21 ust. 2 ustawy jednoznacznie wskazuje więc, że w drugim z wymienionych przepisów nie chodzi o nabycie prawa do jakiegokolwiek emerytury, ale do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na jednej z podstaw przewidzianych w ustawie emerytalno-rentowej. Niemożność wcześniejszego skorzystania z uprawnień emerytalnych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów - w ocenie Sądu Najwyższego - stanowi bowiem ową szkodę, którą rekompensata ma naprawić przez przyznanie odpowiedniego dodatku do kapitału początkowego (art. 23 ust.

2 ustawy o emeryturach pomostowych). Sąd Najwyższy trafnie przy tym podkreśla, że zarówno art. 2 pkt 5, jak i art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych posługują się tym samym pojęciem nabycia prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej, przy czym pierwszy z nich mówi o utracie możliwości nabycia tego prawa jako jednym z (pozytywnych) elementów definicji rekompensaty, natomiast drugi z tych przepisów uznaje nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emerytalnej za negatywną przesłankę prawa do rekompensaty. Kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem – według Sądu Najwyższego - prawidłowa wykładnia pojęcia „nabycie prawa do emerytury”, przy dokonywaniu której bez wątpienia pomocne będą odnoszące się do tego pojęcia wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwa. Tak w doktrynie jak i w judykaturze wyodrębnia się zaś nabycie prawa in abstracto (w wyniku kształtującego działania norm prawnych na sferę prawną ich adresatów, którego istota wyraża się w tym, że spełnienie warunków określonych hipotezą normy prawnej w sposób konkretny, sprawdzalny i pozytywny sprawia, iż dyspozycja normy znajduje zastosowanie jako czynnik automatycznie kształtujący sferę prawną określonych podmiotów) oraz nabycie prawa in concreto (na podstawie decyzji administracyjnych dotyczących osób indywidualnie chronionych). W ubezpieczeniach społecznych regułą jest przy tym kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Dlatego też, prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych powstają z zastosowaniem mechanizmu ich nabywania in abstracto (por. R. Babińska: Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007, s. 13-44 oraz K. Ślebzak: Ochrona emerytalnych praw nabytych, Warszawa 2009, s. 74-95 i powołana tam literatura oraz orzecznictwo). Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje, nawet gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 listopada 2014 r., I UK 100/14, oraz z dnia 18 lutego 2015 r., I UK 225/14, OSNP 2016 nr 11, poz. 141). Nabycie prawa in abstracto nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, tj. złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 grudnia 2000 r. (III ZP 2/00), wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego ex lege prawa. Moment złożenia wniosku ma natomiast znaczenie dla określenia początkowej daty uruchomienia wypłaty emerytury lub renty. Zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Ukształtowana tym przepisem relacja między nabyciem prawa do świadczenia a jego realizacją wyklucza możliwość wstecznego wypłacania emerytury lub renty, tj. za okres po nabyciu prawa do świadczenia a przed złożeniem wniosku o jego realizację, co ma zapobiegać zjawisku kapitalizacji świadczeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2011 r., I UK 86/11). Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy, z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UZP 3/11). Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia. Zatem istnienia prawa do świadczeń, wiążącego się ze spełnieniem warunków nabycia tego prawa nie można utożsamiać z przyznaniem świadczenia. Przyznaniem świadczenia jest ustalenie prawa do jego pobierania, a więc do wypłaty (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2006 r., III UK 95/06). Podsumowując ten wątek rozważań, Sąd Najwyższy zasadnie podniósł, iż rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która ex lege nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Odnosząc ten pogląd do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, Sąd Apelacyjny uznaje, że rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonym wyroku jest prawidłowe. Skarżący faktycznie nie legitymował się wynoszącym 15 lat

okresem zatrudnienia w szczególnych warunkach w całości przypadającym w czasie przed dniem 1 stycznia 1999 r. co oznacza niespełnienie przez niego przesłanki pozytywnej określonej w art. 21 ust. 1 ustawy i brak prawa do rekompensaty. Natomiast gdyby wnioskodawca legitymował się wynoszącym 15 lat okresem zatrudnienia w szczególnych warunkach w całości przypadającym w czasie przed dniem 1 stycznia 1999 r. i w okresie tym miał także ponad dwudziestopięcioletni łączny okres składkowy i nieskładkowy, to po osiągnięciu 60 lat życia, nabył on prawo do emerytury na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy emerytalnej. To powodowało zaś, że spełniłby negatywną przesłankę prawa do rekompensaty, przewidzianą w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych.

Tym samym Sąd Okręgowy nie naruszył prawa materialnego. Mając na uwadze przedstawione okoliczności, Sąd Apelacyjny orzekł na mocy art. 385 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

Danuta Dadej-Więsyk